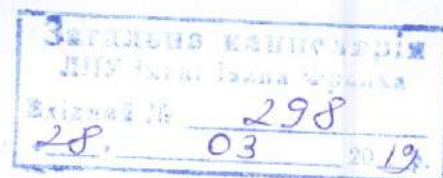

Відгук
офіційного опонента на дисертацію Кулини Ольги Василівни
"Заповіт як соціокомунікативний феномен
(на матеріалі англійських заповітів середини XIX – початку XXI
століть)", (Львів: Львівський національний університет імені Івана
Франка, 2019. – 234 с.), подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук зі спеціальності
10.02.04 – германські мови

Сучасний парадигмальний простір гуманітарного знання характеризується багатовекторністю досліджень, що спрямовані на вивчення, пізнання, накопичення та систематизацію знань про навколишній світ та місце людини в ньому. Характерною рисою і невід'ємним компонентом існування людської цивілізації є процеси комунікації, що постійно відбуваються і проявляють себе в різних формах. Жива людська мова функціонує як своєрідний комунікативний код, що описує реалії буття і встановлює зв'язок та активує взаємодію між різними індивідами.

У рецензованому дослідженні, що виконане в царині комунікативної лінгвістики, розглядаються закономірності, складники та чинники комунікативної діяльності в реальних процесах комунікації в англійськомовному правовому дискурсі через призму динамічної взаємодії мови, соціуму та культури на матеріалі вербальних повідомлень (текстів англійських заповітів). Отже, *актуальність* дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки в ньому розв'язується низка важливих теоретичних питань, пов'язаних з: 1) вивченням природи, типів і форм мовної комунікації; 2) обґрунтуванням зразків мовленнєвого спілкування: мовленнєвих жанрів і типів дискурсу; 3) аналізом тексту як знакової форми мовленнєвого спілкування й обґрунтуванням законів організації мовного коду комунікації; 4) виокремленням і описом мінімальних одиниць мовленнєвого спілкування (мовленнєвих актів).

Завдання, які ставить дисертантка для досягнення мети, чітко продумані. О. В. Кулина досліджує правовий дискурс як соціальний феномен, зосереджуючись на англійських заповідальних текстах, виокремлює жанрові ознаки заповіту як категорії комунікації, розглядає заповіт як соціокультурний феномен, виявляє особливості мовного кодування текстів заповітів, аналізує прагматичні особливості та умови успішності досягнення комунікативної мети.

Наукова новизна дослідження полягає, перш за все, у комплексному описі заповіту як соціокомунікативного феномену, що дало можливість виявити його кодові, інформаційні та соціокультурні параметри, визначити жанрові особливості з використанням методики жанрового моделювання та розглянути заповіт як комплексний перформативний мовленнєвий акт.

Дисертаційне дослідження має логічну структуру і складається з анотації двома мовами, списку опублікованих праць автора, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної наукової літератури (356 позицій, з яких 172 – англійською мовою) та двох додатків.

Перший розділ праці "Теоретичні засади вивчення жанру заповіту в Англії як соціокомунікативного феномену" (с. 33-61) містить формулювання теоретичних положень, покладених в основу дослідження. Дисертантка характеризує правовий дискурс як підтип інституційного дискурсу, виокремлюючи в ньому англійський заповідальний дискурс. Заслуговує на позитивну оцінку підхід дисертантки до опису історії розвитку заповідального дискурсу в Англії та становлення жанру заповіту. О. В. Кулина демонструє чітке розуміння підходів до типологізації дискурсу на основі різних критеріїв, виділяючи у межах інституційного дискурсу правовий підтип, а у межах останнього – заповідальний.

У другому розділі роботи "Жанр заповіту в методологічному ракурсі" (с. 62-87) аналізуються напрями й підходи до аналізу жанру заповіту, що

ґрунтуються на принципі антропоцентризму, окреслюється формальна, функційна та діяльнісна системи координат у дослідженні заповідального дискурсу. Заповіт досліджується як соціокультурний феномен з опорою на ситуативний підхід. Імпонує в цьому розділі те, як авторка чітко та послідовно описує основні етапи дослідження та методи аналізу жанру заповіту на різних етапах наукової розвідки.

У третьому розділі дисертації "Композиційні та лексико-граматичні засоби втілення комунікативної мети заповідача у текстах англійських заповітів" (с. 88-152) подано класифікацію англійських заповітів. Загальний обсяг опрацьованого матеріалу дослідження (400 заповітів) дав змогу класифікувати заповіді за способом розподілу майна, за особливістю розпоряджень заповідача, за особою заповідача, що представлено в узагальненому вигляді на рис. 3.1 "Типи заповітів в англійському заповідальному дискурсі" (с. 94).

Досліджуючи композиційні особливості англійських заповітів О. В. Кулина виокремлює такі типові структурні елементи, що притаманні цим текстам: назва, представлення заповідача, духовний заповіт, заповідальна частина, призначення виконавця(ців), відкликання попередніх заповітів, посвідчення заповідача та свідків (с. 103-104). Результати спостережень дисертантки засвідчують, що найважливішою структурою, яка передає головний зміст документа, є – ЗАПОВІДАЮ → ЩО → КОМУ.

Аналізуються дискурсивні маркери, як засоби забезпечення логічної та послідовної зв'язності тексту, виділено лексико-семантичні групи антропоцентричної лексики, що міститься в заповітах, з'ясовуються характерні синтаксичні особливості англійських заповітів, розглядаються принципи оформлення такого типу текстів у діяхронічному аспекті та динаміка змін у лексичному наповненні заповітів.

У четвертому розділі "Заповіт як соціально-мотивована мовленнєва дія" (с. 153-183) авторка пропонує розглядати жанр заповіту як перформативний текст, представлений логічною послідовністю перформативних мовленнєвих актів, які мають ілокутивну силу і втілюють виконання дії заповідання. Воля заповідача про передачу майна вербалізується з використанням низки дієслів на позначення дарування.

Дисертантка переконливо доводить, що використання дейксису особи, часового дейксису, просторового дейксису, дискурсивного дейксису та соціального дейксису забезпечує цілісність перформативного тексту та розуміння ситуації заповідання.

Також доведено, що для досягнення комунікативної мети заповідача вагому роль відіграють такі параметри текстуальності, як інтенціональність, прийнятність, інформативність та ситуативність.

Наведені у заключному розділі кількісні підрахунки свідчать про ретельність наукового пошуку Ольги Кулини, намагання врахувати всі нюанси предмета дослідження і водночас представити узагальнену картину описуваного фактичного матеріалу.

Висновкова частина дисертаційного дослідження узгоджена з визначеними у вступі завданнями.

Переходячи до обов'язкової критичної частини відгуку, хочу наголосити на загальному позитивному висновку щодо обговорюваної роботи, проте, водночас, аналізуючи роботу О. В. Кулини, хотілося б висловити деякі міркування, уточнення та побажання.

1. З метою опису заповіту як соціокомунікативного феномену здобувачка використовує низку загальнонаукових методів серед яких вказує методику автоматизованого пошуку (с. 28) для аналізу лексичних та граматичних особливостей мови англійських заповітів і встановлення частотності їхнього вживання з подальшою "ручною" обробкою. На нашу думку, застосування такого підходу потребує більш детального опису

алгоритму автоматизованого пошуку, зокрема, за допомогою якої програми чи додатку здійснювалась обробка корпусу текстів англійських заповітів? Які операції передбачала подальша "ручна" обробка досліджуваного матеріалу?

2. У підрозділі 1.2.3.2. *Жанри англійського заповідального дискурсу* (с. 51-52) дисертантка, аналізуючи англійській заповідальний дискурс, стверджує, що в англійському спадковому праві історично сформувалися такі жанри, як *заповіт, опис майна, підтвердження передачі майна, довірча власність / траст, кодицил*. На нашу думку, доречно було б докладніше з'ясувати особливості виокремлених жанрів заповідального дискурсу у зіставленні з жанром заповіту, зокрема, з погляду перформативності.

3. У підрозділі 1.3.1. *Етимологія терміна Last Will and Testament в англійській мові* (с. 52-57) терміни *last will* та *testament* аналізуються як елементи англійської лінгвокультури та зіставляються з українським терміном *заповіт*. Стверджується, що в семантиці українського терміну *заповіт* є виразніша духовна складова. Це твердження видається дискусійним, зокрема з огляду на те, що в структурі англійського заповіту теж міститься *духовний заповіт* (див. с. 103, таблиця 3.1). Чи можливо стверджувати, що в англійській лінгвокультурі семантика терміну *testament* теж містить духовну складову?

4. У розділі 4 "Заповіт як соціально-мотивована мовленнєва дія" Ольга Кулина докладно аналізує перформативні мовленнєві акти в англійських заповітах, зазначаючи що "для успішності комунікативного акту учасники комунікації повинні дотримуватися низки умов" (с. 176), наводить переліки умов, виділених різними дослідниками (Дж. Остін, Дж. Серль, Ф. Бацевич), дотримання яких забезпечує успішність комунікації, підтримує думку ілюстративними прикладами з англійських заповітів. Проте, виникає питання, чи зустрічалися в процесі дослідження

тексти англійських заповітів де зміст комунікативної спрямованості перформативного висловлення, що позначає намір мовця відносно адресата, не відповідає очікуваним діям адресата, тобто відбувається комунікативна (перформативна) невдача?

У підсумковій частині відгуку зазначимо, що рецензована дисертація – самостійна наукова робота, яка узагальнює та систематизує погляди мовознавців на правовий дискурс як вияв соціальної взаємодії. Вперше заповіт розглядається як підтип правового дискурсу, описуються його сутнісні характеристики та визначаються жанрові особливості. Аналіз структурних елементів дозволив виділити обов'язкові та факультативні композиційні елементи тексту заповіту. Дослідження матеріалу на лексичному та синтаксичному рівнях продемонструвало притаманні для таких текстів лексико-семантичні групи лексики та характерні синтаксичні структури. Також доведено, що англійський заповіт не є застиглою в часі конструкцією, а представляє собою текст, що перебуває в стані послідовних змін, як на структурному, так і лексичному рівнях, задовольняючи потреби англomовного соціуму на певному етапі розвитку правової лінгвокультури.

Матеріали дисертації можна використовувати в курсах з лексикології, лінгвокультурології, комунікативної лінгвістики та спецкурсів з лінгвістичної генології й лінгвістичної прагматики, практики перекладу юридичних текстів.

Вкажемо і на те, що основні результати дослідження пройшли апробацію на міжнародних зарубіжних, вітчизняних та всеукраїнських конференціях, їх представлено в достатній кількості одноосібних фахових публікацій, в тому числі за межами України.

Автореферат уповні відповідає змісту дисертаційної роботи, відображає її ключові положення.

Отже, дисертація О. В. Кулини "Заповіт як соціокомунікативний феномен (на матеріалі англійських заповітів середини ХІХ – початку ХХІ століть)" відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567. Уважаю, що Ольга Василівна Кулина цілком заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

і методики викладання

Бердянського державного
педагогічного університету

О. О. Каліберда

Підпис Каліберди О. О. підтверджую.

Вчений секретар

Бердянського державного
педагогічного університету,
кандидат педагогічних наук, доцент

О. І. Попова

